

УДК 37.091.4(09)(477)

ОЛЕКСАНДР ЖИРОВ
(Полтава)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ І ДОСВІДУ К. ВАСИЛЕНКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розкрито внесок К. Василенка в розвиток української народної хореографії, актуалізовано педагогічні ідеї та досвід викладацької діяльності педагога в контексті модернізації національної системи освіти, визначено перспективи використання його творчого спадку.

Ключові слова: *К. Василенко, ідея, досвід, спадщина, традиції, народний танець.*

На сучасному етапі подальшого становлення України як незалежної самостійної держави відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, Проекту Закону України „Про виховання дітей та молоді”, в умовах виконання Болонської конвенції актуалізовано проблеми пошуку ефективних шляхів виховання самостійної творчої особистості, використання надбань попередніх поколінь для досягнення якісних освітніх рівнів, створення широкої мережі позашкільної освіти. У зв’язку з цим завдання сучасної вищої й загальноосвітньої школи визначаємо як осмислення та збереження багатовікового народного виховного досвіду, забезпечення розвитку й спадкоємності традицій. Значною мірою розв’язанню означених завдань сприяє всебічне вивчення історії української освіти й педагогічної думки та активне використання спадщини вітчизняних педагогів і митців минулого в діяльності сучасних навчально-виховних

закладів. Таким чином, виникає необхідність ґрунтовного аналізу провідних мистецько-педагогічних ідей та досвіду К. Василенка – видатного вітчизняного хореографа, педагога, мистецтвознавця, дослідника народно-сценічного танцю.

Аналіз наукової літератури з обраної проблеми дозволяє стверджувати, що постать К. Василенка привертала увагу науковців, мистецтвознавців, істориків, літературознавців. З історико-мистецьких позицій спадщина педагога розглядалася І. Антиповою, А. Гуменюком, С. Легкою, А. Нагачевським, Ю. Станішевським, Ю. Чурко, В. Шкоріненком. У своїх працях вони розглядали його культурно-просвітницьку та балетмейстерську діяльність, аналізували розроблені ним методолого-теоретичні засади української народної хореографії, досліджували внесок К. Василенка у вивчення танцювальної лексики й становлення української хореографічної культури.

З мистецько-педагогічних позицій особистість К. Василенка вивчалася В. Данилейком, В. Дунаєвським, С. Козаком, В. Коломійцем, В. Рябініною, Ю. Тертичним, О. Шаповаловим. Ними висвітлено питання організаційно-методичної, навчально-тренувальної роботи педагога в ансамблях „Дніпро” і „Дарничанка”, узагальнено досвід виховання молоді засобами хореографічного мистецтва, проаналізовано окремі періоди діяльності К. Василенка з самодіяльними танцювальними колективами, вивчався його життєвий шлях. Огляд знайдених матеріалів свідчить про те, що перспективні напрями використання педагогічних ідей педагога-митця в умовах модернізації освіти в Україні не піддавалися спеціальному науковому аналізу. Тому мета статті полягає в здійсненні актуалізації ідей та досвіду К. Василенка в сучасних умовах.

Під актуалізацією ми розуміємо виявлення ідей і досвіду, їх обґрунтування, систематизацію й узагальнення для творчого використання. У контексті зростаючого інтересу до проблем освіти, науки й культури мистецько-педагогічна спадщина К. Василенка є актуальною й вимагає впровадження в практику діяльності педагогічних і мистецьких колективів. Усебічне вивчення й узагальнення мистецько-педагогічної спадщини педагога дає підстави стверджувати, що провідні ідеї і практичні результати його діяльності співзвучні з основними положеннями сучасних державних документів і знаходять своє втілення на новому етапі розвитку педагогічної теорії і практики танцювального мистецтва. Зокрема, це стосується проблеми особистісної орієнтації освіти, забезпечення творчого, інтелектуального і духовного розвитку особистості, визнання виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни, здійснення навчально-виховного процесу на національному ґрунті та практичної спрямованості освіти. Про актуальність педагогічних ідей К. Василенка в сучасних умовах функціонування освітньо-виховної системи свідчать дослідження науковців-мистецтвознавців Ю. Станішевського, С. Легкої, П. Білаша, В. Шкоріненка, А. Шевчук, Т. Павлюк та ін., які підкреслюють вагомий внесок педагога-митця в становлення та розвиток національної хореографічної освіти й виховання в другій половині ХХ ст.

Проведене дослідження дозволило нам визначити основні шляхи використання мистецько-педагогічної спадщини К. Василенка в діяльності педагогічних і мистецьких колективів у сучасних умовах: 1) надання пріоритетного значення національній освіті й вихованню засобами танцювального мистецтва; 2) вивчення досвіду К. Василенка щодо організації й діяльності кафедри хореографії Київського національного університету культури і мистецтв; 3) урахування в практичній роботі навчальних закладів і танцювальних колективів розроблених ним основних дидактичних принципів, методів і прийомів викладання хореографічних дисциплін; 4) застосування створених К. Василенком навчальних планів, програм, змісту хореографічних предметів у

практичній професійній підготовці; 5) упровадження в практику досвіду К. Василенка щодо організації навчально-виховної роботи в самодіяльних хореографічних колективах; 6) використання результатів науково-етнографічних досліджень та досвіду балетмейстерської діяльності педагога; 7) упровадження в практику діяльності сучасних закладів освіти всіх рівнів акредитації ідеї виховання молоді засобами танцювального мистецтва.

Узагальнення творчого доробку К. Василенка дає підстави стверджувати, що важливого значення в своїй діяльності педагог надавав розробці основних положень теорії та практики хореографічної освіти й художньо-естетичного виховання. Освіту він розглядав як важливий показник і умову розвитку суспільства. Її основними завданнями педагог уважав становлення громадянина України, патріота своєї країни, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, здатного виявляти національну гідність.

На сучасному етапі суттєво змінюється уявлення про процес формування особистості, її пріоритети, особистісні якості, життєві цінності. У зв'язку з цим відбувається переосмислення ролі освіти як невід'ємної складової побудови громадянського суспільства. Освіта все більше виступає способом просування держави на глобалізованому ринку праці і міжнародному ринку новітніх технологій, поступово перетворюючись на один із провідних елементів геополітики і економічної стратегії держав при завоюванні нових ринків. З огляду на всезростаючу роль освіти стратегічним напрямом державотворення стає надання пріоритетного значення національній освіті й вихованню.

Зважаючи на підвищення ролі мистецької освіти в справі виховання підростаючого покоління, цінним, на наш погляд, є історико-педагогічний досвід К. Василенка щодо організації й діяльності першої кафедри хореографії в Україні у ВНЗ. Педагогічна діяльність К. Василенка як завідувача кафедри в Київському державному інституті культури вимагала від нього вивчення й узагальнення досвіду функціонування вищих закладів мистецького спрямування в СРСР, застосування новаторського підходу до роботи, що, у свою чергу, спонукало до активного пошуку нових методів і технологій викладацької діяльності та впровадження власних теоретичних ідей у практику навчального закладу. Педагог постійно впродовж більш ніж тридцяти років вів пошукову роботу з метою вдосконалення змісту хореографічних дисциплін, методики їх викладання. К. Василенко розробив навчальний зміст курсів „Мистецтво балетмейстера”, „Методика роботи з самодіяльним танцювальним колективом”, „Український народно-сценічний танець”, „Композиція танцю” та підніс їх на високий науковий рівень, урахувавши мистецько-педагогічні здобутки минулого.

Вивчення й аналіз мистецько-педагогічної спадщини К. Василенка свідчить, що талановитий педагог засвоїв кращі надбання світової педагогічної думки і поєднав їх із віковими національними традиціями виховання особистості, з потребами духовного відродження української нації. Характерною тенденцією розвитку його педагогічних ідей стало активне використання надбань національної хореографічної спадщини, традицій і культури в цілому. Науковий підхід до навчально-виховного процесу, розуміння важливості хореографічних та естетичних знань у процесі пізнання, досвід творчої мистецько-педагогічної діяльності дозволили К. Василенку піднести українську хореографічну освіту на якісно новий щабель розвитку. Таким чином, провівши цілеспрямовану роботу по вивченню та розвитку національного танцювального мистецтва, К. Василенко став фундатором вітчизняної професійної підготовки хореографів у вищих навчальних закладах.

Розпочата К. Василенком справа організації вищої хореографічної освіти в Україні була продовжена його учнями та послідовниками. На сучасному етапі реалізація освітніх ідей педагога здійснюється в діяльності вищих та середніх спеціальних закладів освіти, самодіяльних і професійних хореографічних колективів. Підвищення інтересу до мистецтва танцю сприяло організації хореографічних кафедр у Київському національному університеті культури і мистецтв, Київському національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв, Харківській державній академії культури, Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського, Прикарпатському національному університеті імені В. Стефаника, Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка і т.д. На базі кафедр цих навчальних закладів відбувається підготовка фахівців у галузі хореографії, розроблено та впроваджено інноваційні педагогічні технології хореографічної освіти й виховання, здійснено науково-дослідну роботу.

В умовах реформування сучасної системи освіти актуальною проблемою є підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Важливу роль у розв'язанні цього питання відведено методично правильній організації занять. У цьому аспекті є актуальними загальнопедагогічні та методичні підходи К. Василенка до розвитку хореографічної освіти й виховання; зберігають свою значущість основні дидактичні принципи, методи і прийоми, розроблені ним відповідно до специфіки підготовки майбутніх хореографів. К. Василенко був переконаний, що навчальний процес повинен будуватися на основі принципів науковості, систематичності, послідовності, доступності, єдності теоретичного змісту з практичною діяльністю, свідомості й міцності засвоєння знань, умінь і навичок, навчання на високому рівні труднощів, виховуючого навчання.

Незаперечною є доведена К. Василенком ефективність практичних методів навчання (виконання рухів, вправ та самостійне створення, придумування рухів, композицій), які використано в тісному зв'язку зі словесними методами (розповідь, пояснення, лекція, дискусія, бесіда) та наочними – ілюстрацією (схеми, таблиці, малюнки) і демонстрацією (зразок, показ, здійснюваний особисто викладачем та ведучими виконавцями). К. Василенко не тільки визначив ці методи, але й обґрунтував технологію їхнього використання при вивченні різних тем, довів необхідність їх комплексного застосування в хореографії.

Заслуга К. Василенка полягає в тому, що своєю наполегливою діяльністю на посаді завідувача кафедри хореографії він сприяв подальшому розвитку хореографічної освіти в Україні. Розроблені кафедрою хореографії й особисто К. Василенком навчальні плани, програми навчальних дисциплін „Мистецтво балетмейстера”, „Методика роботи з самодіяльним танцювальним колективом”, „Композиція танцю”, „Український народно-сценічний танець” стали важливим засобом реалізації змісту освіти в інших навчальних закладах із хореографічним спрямуванням.

У навчально-методичному забезпеченні сучасної системи хореографічної освіти продовжують відігравати значну роль теоретичні праці К. Василенка: „Мистецтво балетмейстера”, „Українські танці на клубній сцені”, навчальний посібник „Лексика українського народно-сценічного танцю”, підручник „Український танець”, навчальні програми „Мистецтво балетмейстера”, „Методика роботи з самодіяльним танцювальними колективом”. Ці роботи є результатом його багаторічних досліджень. Вони відрізняються науковістю, послідовністю, високим рівнем узагальнення, розумним поєднанням практичного і теоретичного матеріалу. Їхнє педагогічне значення полягає в практичній зорієнтованості, наявності цінної наукової інформації стосовно різних аспектів розвитку народного танцю.

Важливим шляхом використання мистецько-педагогічної спадщини К. Василенка є вивчення його досвіду організації навчально-виховної роботи в самодіяльних хореографічних колективах. Посилена увага педагога і митця до цієї форми народної творчості пояснювалася тим, що він розглядав танцювальну самодіяльність як „один із найважливіших засобів гармонійного розвитку людини” [1, с. 3]. Освітні думки педагога базувалися на глибоко гуманному, особистісному підході до кожного учня й були спрямовані на забезпечення всебічного розвитку особистості. У центрі його педагогічних ідей – становлення творчо активної особистості, якій властиві такі риси, як національна свідомість, гідність, патріотизм, висока моральність тощо. Педагог був переконаний, що досягти головної мети навчально-виховного процесу – формування гармонійно розвиненої особистості – можна за умови максимального врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини, створення сприятливих умов для розкриття її здібностей. Саме тому К. Василенко підкреслював необхідність організації навчання на засадах співробітництва всіх учасників навчально-виховного процесу. Такий підхід підкреслював ставлення К. Василенка до особистості учня як до рівноправного суб’єкта творчої взаємодії між учителем та учнями.

На сучасному етапі відродження й розвитку української хореографії педагогічно освічені керівники танцювальних колективів усе частіше звертаються до розроблених К. Василенком дидактичних основ роботи з хореографічними об’єднаннями, які передбачають комплексне використання різних напрямів діяльності, що забезпечує урахування індивідуальних, фізіологічних, психологічних особливостей дитини, дидактичних принципів, методів, прийомів і засобів навчання.

Творчі мистецько-педагогічні ідеї К. Василенка знайшли своє втілення в діяльності самодіяльних танцювальних колективів України, найвідомішими серед яких є „Дніпро”, „Дарничанка”, „Юність Закарпаття”, „Галичина”, „Ятрань”, „Весна”, „Славутич”, професійних колективів – Національного заслуженого академічного ансамблю танцю імені П. Вірського, Національного заслуженого академічного народного хору імені Г. Верьовки, пісенно-танцювального ансамблю „Полтава”, фольклорно-етнографічного ансамблю „Зоряни” і т.д. Продовжуючи справу видатного українського хореографа з питань розвитку української народної хореографії, його послідовники намагаються ретельно зберігати вікові надбання українського народу та впроваджувати ідеї педагога у діяльність танцювальних колективів, тим самим розвиваючи національне танцювальне мистецтво.

Мистецько-педагогічний досвід К. Василенка широко використовується в закордонних танцювальних ансамблях („Берізка” (Японія), „Краков’як” (Польща), „Дніпро”, „Мир” (США), „Запорожці”, „Гопак” (Франція), „Каменярь”, „Полтава”, „Кобзар”, „Довбуш” (Канада) та інших), які своєю діяльністю довели, що в умовах еміграції танець залишається одним із головних факторів збереження і відродження культури українського народу. Започатковані Товариством „Україна” семінари, лекції, концерти для українців за кордоном заклали міцний фундамент для розвитку національної культури.

Характерною рисою педагогічної діяльності К. Василенка стало її органічне поєднання з науковими пошуками. Педагог мав глибоке переконання, що наука не може існувати окремо від практики, оскільки покликана служити народним інтересам. Ця наскрізна ідея всієї його творчості як ученого й педагога зумовила активні спроби проведення ґрунтовних етнографічних досліджень у галузі народної хореографії, результатом яких стала, по-перше, систематизація та класифікація української хореографічної лексики, по-друге, написання кандидатської та докторської дисертацій, по-третє, запис

та постановка танцювальних номерів „Купальські розваги”, „Обжинки”, „Український весільний” і т.д. Особливо велике значення для національної культури має власна балетмейстерська діяльність К. Василенка. Хореографічні твори, поставлені К. Василенком, виконуються професійними та самодіяльними танцювальними ансамблями. Вони є цінним мистецько-педагогічним надбанням, адже побудовані з урахуванням національних особливостей народу й ґрунтуються на його культурно-історичних традиціях, цінностях та ідеалах. Ми переконані, що ефективне використання національних традицій, сучасного педагогічного досвіду керівниками танцювальних колективів у їх практичній діяльності є вдалим прикладом національного виховання, збереження і продовження багатовікових традицій українського народу, показником вагомості балетмейстерської діяльності К. Василенка.

Для будь-якої нації виховання є невід’ємною складовою національної культури. У проєкті Закону України „Про виховання дітей та молоді” зазначається, що „виховання дітей та молоді – важливий чинник економічного, соціального і культурного розвитку, збереження духовних, моральних, громадянських, родинних, національних цінностей” [2, с. 4]. Відповідно до цього Закону завданням сучасної людини є осмислення і збереження багатовікового народного виховного досвіду, забезпечення спадкоємності традицій. Без бережливого ставлення до духовних скарбів народу неможливий прогрес суспільства і формування історичної самосвідомості. На думку К. Василенка, саме виховання на культурно-історичних традиціях, обрядах, святах, у дусі народних ідеалів вимагає застосування в цьому процесі народного танцювального мистецтва. Педагог розглядав танець як комбінований засіб впливу на свідомість, метою якого є вираження і задоволення духовних потреб людини, забезпечення естетичного, розумового, морального, фізичного виховання в єдності з іншими аспектами формування особистості. У цьому контексті однією з необхідних умов прилучення молоді до національної історії й культури, відродження й розвитку хореографічного мистецтва і підвищення його культурно-освітньої ролі К. Василенко вважав створення широкої мережі танцювальних колективів у позашкільних закладах і закладах культури та їх забезпечення кваліфікованими керівниками. Педагог був переконаний, що, завдяки масовості, хореографічні гуртки, ансамблі, студії можуть виконувати важливу суспільно-громадську та національно-виховну роль.

В останні роки ідеї К. Василенка стосовно виховання молоді засобами народно-го хореографічного мистецтва почали активніше впроваджуватись у практику сучасних навчальних закладів. Майже в кожній дошкільній установі відбувається знайомство з танцювальною культурою під час музичних занять. У багатьох загальноосвітніх школах та навчально-виховних комплексах вводиться предмет „Ритміка” чи „Хореографія”, діють танцювальні гуртки різних напрямів. У вищих навчальних закладах освіти, де готують хореографів, окрім спеціальних хореографічних дисциплін, широкою популярністю користуються самодіяльні танцювальні колективи. Найбільші можливості в справі виховання засобами танцювального мистецтва мають позашкільні виховні заклади та культурно-освітні установи, у яких зосереджена основна частина колективів художньої самодіяльності.

Отже, проведене дослідження дозволило встановити, що К. Василенко залишив вагомий слід в історії хореографічної освіти й виховання. Аналіз сучасних тенденцій модернізації освіти в Україні дає підстави стверджувати, що результати його теоретичної та практичної діяльності знаходять своє втілення на новому етапі розвитку педагогічної теорії. Визначені нами шляхи творчого використання його багатогранного досвіду дають можливість не лише осмислити зроблене в цьому напрямку, а й накреслити завдання на найближчу перспективу.

Отже, проведене дослідження дозволило встановити, що К. Василенко залишив вагомий слід в історії хореографічної освіти й виховання. Аналіз сучасних тенденцій модернізації освіти в Україні дає підстави стверджувати, що результати його теоретичної та практичної діяльності знаходять своє втілення на новому етапі розвитку педагогічної теорії. Визначені нами шляхи творчого використання його багатогранного досвіду дають можливість не лише осмислити зроблене в цьому напрямку, а й накреслити завдання на найближчу перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко К. Методика работы с самодеятельным танцевальным коллективом : программа [для ин-тов культуры по специальности № 2112 „Культурно-просветительная работа” (специализация „руководство самодеятельным танцевальным коллективом”)] / К. Василенко. – М. : ВМКпоУЗИиК, 1987. – 20 с.

2. Проект Закону України „Про виховання дітей та молоді” // Освіта України. – 2004.– 23 вересня.

Александр Жиров.

АКТУАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ И ОПЫТА К. ВАСИЛЕНКО В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Раскрыт вклад К. Василенко в развитие украинской народной хореографии, актуализированы педагогические идеи и опыт преподавательской деятельности педагога в контексте модернизации национальной системы образования, определены перспективы использования его творческого наследия.

Ключевые слова: *К. Василенко, идея, опыт, наследие, традиции, народный танец.*

Olexander Zhyrov.

ACTUALISATION OF PEDAGOGICAL IDEAS AND EXPERIENCE OF K. VASYLENKO IN MODERN CONDITIONS

The contribution of K. Vasilenko into development of the Ukrainian folk choreography is uncovered. The pedagogical ideas and experience of teaching activity of teacher in the context of modernization of the national system of education are actualized. The perspectives of the use of his creative heritage are defined.

Keywords: *K. Vasylenko, idea, experience, heritage, traditions, folk dance.*

Одержано 16.04.2009 р., рекомендовано до друку 25.05.2009 р.